

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS

MAGISTRANTŪROS STUDIJOS

Visuotinė migracijos istorija

REFERATAS

VOKIEČIŲ PRIE VOLGOS UPĖS DIASPORA

Atliko Vytautas Jurkus

Tikrino Dr. Ilona Strumickienė

Kaunas

2013

TURINYS

Įvadas	3
1. VOKIEČIAI PRIE VOLGOS UPĖS	5
1.1 Imigracija į Rusijos imperiją.....	5
1.2 Kolonistų sunkumai įsitvirtinant naujose žemėse.....	6
1.3 Pavolgio vokiečių emigracija iš Carinės Rusijos.....	7
1.4 Pavolgio vokiečiai Pirmojo Pasaulinio karo metu.....	8
2. PAVOLGIO VOKIEČIAI PO PIRMO PASAULINIO KARO IKI DABARTINIŲ DIENŲ.....	10
2.1 Pavolgio vokiečiai 1921-1955 metais.....	10
2.2 Pavolgio vokiečiai nuo 1955 m. iki šių dienų.....	12
Išvados.....	13
Naudotos literatūros sąrašas	14

Įvadas

XVIII- XIX amžiais Rusijos imperija buvo viena iš svarbiausių traukos vietų žmonėms, kurie patyrė religinius ir politinius persekiojimus, ieškojo sau saugios ir ekonomiškai stabilios vietos gyventi. Šimtams tūkstančių tokių žmonių iš Centrinės Europos Rusijos imperija tapo naujaisiais namais. Kolonistams iš Europos Rusijos valdžia suteikė specialias teises ir privilegijas, kai tuo metu daugelis Rusijos valstiečių gyveno skurde ir buvo baudžiauninkai. Kai tik Jekaterina II atsisėdo į sostą, ji pradėjo pritraukti Europos imigrantus į Rusijos imperiją. Tokios politikos Rusijos imperija laikėsi beveik visą šimtmetį. Į Rusijos imperiją pradėjusių keltis kolonistų gretos nuolat augo, plėtėsi jų kolonijų skaičius.

Tačiau nuo 1941 metų iki pat devinto dešimtmečio itin mažai buvo kalbama netgi apie tokios etninės grupės egzistavimą. Tik su "perestroikos" pradžia 8 dešimtmety iškilė diskusijos, kurios buvo susijusios su tuo laiku vadintų "sovietų vokiečių" suvereniteto įkūrimu. Taip pat buvo kalbama apie galimybę šiems "sovietų vokiečiams" emigruoti į jų istorinę gimtinę - Vokietiją. Daugeliui rusų buvo beveik įžeidžiantis faktas, kad XX a. pabaigoje daugiau nei milijonas tokių žmonių iš Vokietijos gyveno Sovietų sąjungoje. Didelė dalis žmonių tikėjo, kad šie žmonės anksčiau buvo karo belaisviai arba imigrantai.

Todėl natūraliai kyla probleminiai klausimai: kas yra Pavolgio vokiečiai? Kada ir kaip šie kolonistai apsigyveno prie Volgos? Ir kokią žymia ji paliko Rusijos gyventojų istorijoje?

Šio referato **tikslas** - apžvelgti vokiečių prie Volgos upės diasporą. Šiam tikslui įgyvendinti išsikelti šie uždaviniai:

1. Apžvelgti vokiečių atsiradimo prie Volgos upės istoriją.
2. Apžvelgti Pavolgio vokiečių padėtį Carinėje Rusijoje iki Pirmojo pasaulinio karo.
3. Apžvelgti Pavolgio vokiečių padėtį Sovietų Sąjungoje.
4. Apžvelgti Pavolgio vokiečių istoriją po Sovietų Sąjungos griūties.

Siekiant įgyvendinti išsikeltus uždavinius bus naudojamas aprašomasis – analitinis metodas.

Šio darbo **chronologinės ribos** yra nuo XVIII a. antros pusės, kai Jekaterina II 1763 metais paskelbė manifestą, kuriuo kvietė krikščionis atvykti į Rusijos imperiją iki šių dienų.

Šio referato tema nusipelno platesnių tyrimų. Verta būtų pastudijuoti Pavolgio vokiečių diasporas visame pasaulyje, palyginant jas su Pavolgio vokiečiais dabartinės Rusijos ir Kazachstano

Respublikose gyvenančiais Pavolgio vokiečiais. Tačiau nedidelė šio darbo apimtis neleido to išpildyti ir tam reikėtų atskirų tyrimų. Plačios temos ribota referato apimtis lėmė labiau apibendrinamojo šio rašto darbo tipą.

Lietuviškos istoriografijos aptariama tema beveik visai nėra, todėl teko daugiausiai remtis literatūra anglų kalba. Reikėtų pastebėti, kad istoriografijoje nemažai skiriama dėmesio vokiečių Rusijoje diasporos istorijai, tačiau atskirai Pavolgio vokiečiams skirtų leidinių nėra daug.

Referatą sudaro įvadas, dėstomoji dalis išvados ir literatūros sąrašas. Dėstomoji dalis dalinama į du skyrus. Pirmajame aptariama vokiečių atsiradimo Rusijos teritorijoje istorija. Jis taip pat išskirtas į keturis nedidelius poskyrius, kuriuose aptariami Pavolgio vokiečių istorija Carinėje Rusijoje. Antroje dalyje aptariama Pavolgio vokiečių padėtis Sovietų Sąjungoje ir laikotarpiu po jos žlugimo.

1. VOKIEČIAI PRIE VOLGOS UPĖS

1.1 IMIGRACIJA Į RUSIJOS IMPERIJĄ

1763 liepos 22 d. buvo išplatintas išsamus Jekaterinos II manifestas, kuriuo visiems krikščionims užsieniečiams, norintiems įsikurti Rusijos imperijos laisvose žemėse buvo pažadėta religijos laisvė, laikinas atleidimas nuo mokesčių, beprocentės paskolos, vidaus savivalda ir nuolatinis atleidimas nuo karinės prievolės.¹ Agentai ir spekuliantai iš Rusijos imperijos keliaudami po visą Europą skelbė šį pasiūlymą galimiems imigrantams. Į šį pasiūlymą itin aktyviai sureagavo gyventojai iš Centrinės Europos. Šis regionas neseniai buvo išgyvenęs Septynerių metų karą, todėl didelė jo gyventojų palankiai priėmė Rusijos imperijos garantijas, kad jiems apsigyvenus naujoje vietoje daugiau nebereikės mokėti didelių mokesčių, patirti karo prievolių ir religinių persekiojimų.²

Imperatorė Jekaterina II sąmoningai skatino Europos krikščionių imigraciją į Rusijos imperiją. Taip ji siekė išspręsti pasienio žemių apgyvendinimo klausimą, kuris buvo komplikotas dėl priešiška nusiteikusių Azijos klajoklių puldinėjimų. Viena iš Rusijos imperijos vietų, kurias Jekaterina II norėjo apgyvendinti ir į jas įvesti stabilumą buvo Saratovas. Į šį Rusijos europinės dalies pietrytinį regioną Volgos upės pakrantėse, pradėjo keltis gyventojai iš Centrinės Europos.³ 1763 metais prasidėjęs kolonijų kūrimas ir kėlimasis į jas truko beveik šimtą metų. 1869 metais vokiečių populiacija regione prie Volgos upės išsiplėtė iki 250 000 žmonių.⁴ Dauguma pirmųjų atvykėlių buvo iš Heseno. Iš viso prie Volgos upės 1763-1768 m. atvyko maždaug 25-27 tūkstančiai žmonių, apie 8000 šeimų.⁵ Taip pat kėlėsi kolonistai iš Reino, Saxonijos ir Viutenbergo. Absoliuti dauguma perskėlusiuju buvo žemdirbiai.

Pavolgio Vokiečiai, kaip ir kiti emigrantai Rusijoje iš vokiškai kalbančių kraštų, buvo giliai religingi. Bažnyčia jiems buvo kolonistų intelektualinio gyvenimo centas, kuris padėjo išlaikyti jų moralinius įsitikinimus, kalbą ir etninę savimonę. Religija darė didelę įtaką ir jų kolonijų kūrimuisi.

¹ T. Atabaki, S. Mehendale, *Central Asia and the Caucasus. Transnationalism and diaspora*, 2005, p. 31-32.

² J. O. Pohl, Volk auf dem Weg: Transnational Migration of the Russian-Germans from 1763 to Present Day, *Studies in Ethnicity and Nationalism: Vol.9, No.2*, 2009, p. 268.

³ W. Sunderland, *Taming the Wild Field: Colonization and Empire on The Russian Steppe*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2004, p. 55-59.

⁴ J. O. Pohl, min. veik., p.269.

⁵ W. Smith, *A People on the Move: Germans in Russia and in the Former Soviet Union: 1763 - 1997*, Western Springs, Illinois, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

http://www.lib.ndsu.nodak.edu/grhc/history_culture/history/people.html

Vakarinėje Volgos upės krantų pusėje įsikūrė 45 kolonijos, o vakarinėje 59. Šios kolonijos buvo išsidėsčiusios griežtai pagal religinę liniją.⁶

Kiekviena iš naujai įkurtų kolonijų gavo kolektyvinę žemės dotaciją, kuri galėjo periodiškai būti perskirstoma kaimo vyresniųjų, pagal tai, kiek kiekviena šeima turėjo žmonių, galinčių dirbti žemę. Tokia žemėvaldos forma primena to meto tradicinę Rusijos baudžiavinę sistemą. Vis dėlto, nors iki pat 19 a. absoliuti dauguma perskėlusiujų į kolonijas buvo žemdirbiai, reikia pastebėti, kad šie kolonistai jokiems kilmingiesiems kaip darbo jėga nepriklausė, nebuvo įbaudžiovinti, kaip didžioji dauguma Rusijos valstiečių. Jie gyveno savarankiškose ir jų pačių administruojamose kolonijose.⁷

Atsiskyre nuo gimtinės vokiečių kolonistai labiau liko užsidarę savo bendruomenėse. Jų bendravimas apsiribodavo daugiau savo kaimo aplinkoje. Kaip jau buvo minėta, bendruomeninio gyvenimo centras buvo bažnyčia. Vokiečiai išlaikė savo gyvenimo stilių ir mažai turėjo sąveikų su rusais. Dauguma jų kalbėjo tik vokiškai ir nemokėjo rusų kalbos. Vokiečiai kolonistai statė vokiškas mokyklas, aktyviai praktikavo savo tikėjimą katalikų arba protestantų konfesinėse grupėse ir sukurdavo tik vokiškas šeimas, dažniausia to paties kaimo ribose, daugelis išsaugojo savo kalbą kultūrą ir papročius, atsineštus iš Centrinės Europos.⁸

1.2 KOLONISTŲ SUNKUMAI ĮSITVIRTINANT NAUJOSE ŽEMĖSE

Į naują kraštą atvykusieji kolonistai taip pat susidūrė su nemaža virtine sunkumu. Vokiečiams buvo pažadėta, kad jiems atvykus jau bus parengti namai kuriuose jie galės įsikurti. Tačiau, dauguma atvykėlių nerado nei pradėtų statyti namų, todėl buvo priversti patys pasistatyti namus iš purvo pagal rusiškąjį modelį. Tokiuose namuose vokiečiai gyveno pora metų, kol jų namai buvo pasatyti. Taip pat naujiems krašto gyventojams vėlavo pažadėtų naminių gyvulių tiekimas, grūdai sėjai. Dar labiau įsikūrimą apsunkino ir Pavolgio regiono gamta. Itin šaltos žiemos, pavasariniai potvyniai ir vasarinės sausros ir ne itin derlinga žemė lėmė tai, kad atvykėliams prireikė laiko prisitaikyti ir tapti nepriklausomais nuo Carinės Rusijos valdžios pagalbos.⁹

Įsitvirtinti naujakuriams trukdė vietinių nusikaltėlių grupuočių puldinėjimas. Tačiau dar labiau kolonistai nukentėjo nuo 1773-1775 m. vykusio Rusijos imperijos valstiečių sukilimo,

⁶ W. Smith, *min. veik.*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

http://www.lib.ndsu.nodak.edu/grhc/history_culture/history/people.html

⁷ J. O. Pohl, *min. veik.*, 268.

⁸ A Brief History of Volga Germans, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)

<http://www.webbitt.com/volga/history.html>

⁹ ten pat.

kuriam vadovavo Jemelijanas Pugačiovas. Vis dėlto, didžiausiu į Pavolgį atvykusių vokiečių siaubu buvo kirgizai iš rytų. Jie įsitvirtinti bandančius atvykėlius pradėjo puldinėti jau 1771 metais. Vokiečiai kaimai buvo deginami, jie buvo be gailės žudomi, o dalis išsivesta į vergiją. Įdomu pastebėti, kad 150 drąsiausių kolonistų buvo susibūrę į grupę ir tikėjosi išlaisvinti į vergiją paimtus tautiečius. Vis dėlto, tokia iš ūkininkų susibūrusios grupės drąsa jiems savo tikslų įgyvendinti nepadėjo ir jie buvo sugauti bei nukankinti. Nors 1774 m. Carinės Rusijos kariuomenei pavyko sumušti puldinėjančius kirgizus ir išlaisvinti didelę dalį belaisvių, Pavolgio vokiečių kaimai buvo nuolat puldinėjami dar maždaug dešimt metų.¹⁰

Nepaisant ankščiau išvardintų sunkumų, pritaikius prie naujų sąlygų, vokiečių kolonijos nuolat augo ir greitai tapo perpildytos. Tam įtakos turėjo ir kolonistų tarpe galiojusi žemės paveldėjimo sistema, pagal kurią ūkį paveldėdavo jauniausias šeimos sūnus, o šeimos būdavo gausios. Atsirado daug žmonių, kuriems reikėjo naujų žemės plotų. Kolonistams buvo suteikta teisė pirkti žemę ir tai lėmė, kad gausiai kūrėsi "dukterinės kolonijos". Iš pradžių jos kūrėsi senesniųjų kolonijų kaimynystėse. Tačiau įdomu pastebėti kad XIX a. antrojoje pusėje tokios kolonijos buvo įsteigtos ir Šiaurės Kaukaze, Urale, Sibire. Kazachstane ir centrinėje Azijoje. Tokių kolonijų kūrimasis tęsėsi iki pat XX a. 3 dešimtmečio pabaigos. Vis dėlto net 440 kolonijos buvo įkurtos ir Pavolgio regione.¹¹

Iš naujai susikūrusių kolonijų aptariamam laikotarpiu verta išskirti Pavolgio vokiečių kolonijų tarpe 1854-1875 metais įsikūrusias naujas menonitų kolonijas iš vakarų Prūsijos. Kita grupė menonitų įsikūrė Pavolgio regione, į šiaurį nuo Samaros miesto.¹² XIX a. šeštame dešimtmetyje buvo įkurtos paskutinės dukterinės kolonijos, o iš viso buvo 170 Pavolgio vokiečių kaimai apie 216 000 žmonių.¹³

1.3 PAVOLGIO VOKIEČIŲ EMIGRACIJA IŠ CARINĖS RUSIJOS

Carinės Rusijos valdžios globa ir privilegijos vokiečių kolonistams baigėsi XIX a. septintajam dešimtmetyje. Nuo tada jie stengėsi Rusijos vokiečius integruoti į Carinę Rusiją panaikinant jų autonomiją ir išskirtinį statusą. Tai stengtasi padaryti naudojantis Aleksandro II inicijuota rusifikacijos politika. Į išskirtinį Pavolgio, kaip ir kitų Rusijos vokiečių statusą ypatingai buvo atkreiptas dėmesys po Vokietijos susivienijimo 1871 metais. Tokias vokiečių sales

¹⁰ ten pat.

¹¹ A. Gesinger, From Catherine to Khrushchev, Canada, 1974, p. 85-90.

¹² Samara Colonies in Russia [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.) <http://cvgs.cu-portland.edu/settlements/SamaraColonies.cfm>

¹³ A Brief History of Volga Germans, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.) <http://www.webbitt.com/volga/history.html>

visapusiškai norėta inkorporuoti, kad jos netaptų susikūrusios Vokietijos imperijos dalimis Rusijos imperijoje. 1874 metais paskeltas naujas kariuomenės įstatymas apibrėžė, kad visi Rusijoje gyvenantys vyrai, kurie yra sulaukę dvidešimties metų ir yra tinkami karo tarnybai, šešis metus turi tarnauti kariuomenėje.¹⁴ Tai itin skaudžiai paveikė menonitus - vienus iš pacifizmo pradininkų-kuriems tai buvo jų religinių įsitikinimų sulaužymas.

Šie pasikeitimai ir prastos tuometės ekonominės sąlygos lėmė tai, kad nemaža dalis etinių vokiečių iš Rusijos emigravo į JAV, Kanadą, Meksiką, Argentina, Braziliją ir Paragvajų ir Pietų Afriką.¹⁵ Sunku tiksliai nustatyti, kiek aptariamam laikotarpiu emigravo Pavolgio vokiečių. Tačiau iki 1912 metų į JAV ir Kanadą emigravo maždaug 300 000 Rusijos vokiečių (tame tarpe ir Pavolgio vokiečių).¹⁶ Dažniausiai iš Rusijos imperijos buvo išvykstama ne atskirtai, o iškeliaudavo viso kaimo gyventojai, kurie kartu įsikurdavo naujoje vietoje. Uždarumas ir susikoncentravimas į savo bendruomenę šiems etniniams vokiečiams buvo būdingas ir persikėlus į naujas teritorijas. Tai prisidėjo prie to, kad iki šiol šiose šalyse yra išlikusios stiprios ir aktyviai veikiančios Rusijos vokiečių ir bendruomenės.

Nepaisant didelių emigracijos bangų, Pavolgio vokiečių populiacija nuolat augo. 1897 metais ji siekė 345 000, o 1914 metais siekė 500 000 žmonių.¹⁷

1.4 PAVOLGIO VOKIEČIAI PIRMOJO PASAULINIO KARO METU

Nepaisant to, kad šimtai tūkstančių Rusijos vokiečių tarnavo carinėje armijoje Pirmojo pasaulinio karo metu būtent šiuo metu, Rusijos imperijoje įsivyravo didžiulė neapykanta etniniams vokiečiams. Gyventojams nebebuvo leidžiama kalbėti vokiškai viešose vietose, buvo uždrausti pamokslai vokiečių kalba tikinčiųjų maldos namuose, daugiau nei trims vokiečiams nebuvo leidžiama kartu susitikti bei įvedinėjami kiti apribojimai.¹⁸ 1915 metais buvo priimtas "likvidacijos įstatymas", kuris uždraudė Rusijos vokiečiams turėti ar nuomoti privačia nuosavybę vakarinėje ir pietinėje imperijos dalyje. Dėl šios priežasties etniniai vokiečiai turėjo parduoti savo turimas žemes ir išsikelti. Per 1915-1916 metus Carinė Rusijos valdžia prievarta perkėlė apie 200 000 Rusijos vokiečių į Pavolgį ir į Sibirą.¹⁹ Daugelyje Rusijos miestų taip pat prasidėjo pogromai,

¹⁴ J. O. Pohl, *min. veik.*, 270.

¹⁵ ten pat

¹⁶ W. Smith, *min. veik.*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

http://www.lib.ndsu.nodak.edu/grhc/history_culture/history/people.html

¹⁷ A Brief History of Volga Germans, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)

<http://www.webbitt.com/volga/history.html>

¹⁸ W. Smith, *min. veik.*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

http://www.lib.ndsu.nodak.edu/grhc/history_culture/history/people.html

¹⁹ ten pat

kurių metu buvo naikinama etninių vokiečių nuosavybė. Taip buvo elgiama neatsižvelgiant į tai, kad etniniai vokiečiai Rusijos imperijoje su Vokietijos imperijos vykdoma politika neturėjo nieko bendro. Daugelis jų buvo gimę ir užaugę Rusijoje, o jų protėviai į šį kraštą atsikėlė dar iki Vokietijos susivienijimo.

Pirmasis Pasaulinis karas, Rusijos polietinis karas tarp bolševikų ir monarchistų (1917-1923), tuo metu vykęs badmetis, tarp etninei nesutarimai lėmė tai, kad nuo 500000 žmonių populiacijos 1914 m. jis sumažėjo iki 330 000 1920 metais.²⁰

²⁰ The vanquished Volga german community [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)
<http://expelledgermans.org/volgagermans.htm>

2. PAVOLGIO VOKIEČIAI PO PIRMO PASAULINIO KARO IKI DABARTINIŲ DIENŲ

2.1 PAVOLGIO VOKIEČIAI 1921-1955 METAIS

Raudonajai armijai laimėjus Rusijos pilietinį karą, iš kart pasikeitė politinė ir socialinė Pavolgio vokiečių padėtis Rusijoje. Kaip ir visi kiti Sovietų sąjungoje, Pavolgio vokiečiai privalėjo atsiakyti privačios nuosavybės ir buvo suvaryti į kolektyvinius ūkius. Tokiu būdu buvo išardytos, šimtmečiais gyvavusios atsiskyrusios uždaros etninių vokiečių bendruomenės. Tai skatino Pavolgio vokiečius vis labiau iš savo uždarų ir izoliuotų kaimų keltis į didžiuosius gretimų pramoninių miestų centrus. Didelis gyventojų kėlimasis į miestus ir vykdoma kolektyvizacija žlugdė valstiečių ūkius ir prisidėjo prie vienu iš didžiausių istorijoje badmečių ir mirčių. Per 1921 metų badmetį Pavolgio vokiečiai neteko nuo 10 iki 20 proc. savo gyventojų. Maždaug 48 000 mirė, o apie 70 000 sugebėjo pabėgti.²¹ Pavolgio vokiečiai buvo priversti atsisakyti savo našių vokiškų ūkių ir buvo verčiami dirbti pagal neapdairias sovietinio kolektyvizmo direktyvas, kurios netikusiai teikė įrankius, įrangą ir gyvulius darbui.²² Iš Pavolgio vokiečių netgi buvo konfiskuota maždaug 42 proc ir taip trūkstamų javų derliaus, kai šio etninių vokiečių regiono darbininkai mirdavo iš bado. Tai lėmė, kad Pavolgio vokiečiai buvo priversti valgyti žiurkes, šunis, ir vabzdžius.²³

Dirbtinai sukulto bado situacijai šiek tiek stabilizavusi, 1924 metais Pavolgio vokiečių etninei mažumai buvo sudaryta Pavolgio vokiečių autonominė tarybų socialistinė respublika. Ši etninė respublika buvo valdoma pagal griežtai marksistinę politikos socialinę ir ideologinę administravimą ir reguliavimą. Bažnyčia, kuri ankščiau buvo svarbiausia institucija, padėjusi išlaikyti Pavolgio vokiečiams savo tapatybę buvo visiškai panaikinta etninių vokiečių mažuma efektyviai griaunama. Rusų kalba tapo privaloma naudoti daugelyje sričių, taip stengiantis mažinti vokiečių kalbos vartojimą. Pavolgio regione intensyviai buvo apgyvendinami kitų tautybių žmonės: rusai, žydai, korėjiečiai, suomiai, turkai, čiuvašai ir kiti. Taip Pavolgio regionas buvo smarkiai sovietinamas ir rusinamas. Ankstesnis Pavolgio vokiečių centras Kosakenstadt miestas buvo pervadintas vieno iš komunizmo ideologinių kūrėjų vardu - Engelsas.²⁴

Vis dėlto, reikia parėžti, kad nepaisant itin skaudžių nacionalizacijos, kolektyvizacijos ir akultūracijos procesų, Pavolgio vokiečiai išliko santykinai izoliuoti ir tvarūs iki pat 1941 m. kai Sovietinės valdžios buvo visuotinai ištremti dėl savo kilmės.

²¹ J.W. Long, *The Volga Germans and the Famine of 1921*, *Russian Review* 51, 1992, p. 510–525.

²² ten pat

²³ The vanquished Volga german community [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

<http://expelledgermans.org/volgagermans.htm>

²⁴ ten pat

Pavolgio vokiečiai po 1941 metų

Antro pasaulinio karo metu, kai nacistinė Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą, visi etniniai vokiečiai SSRS teritorijoje buvo pradėti traktuoti, kaip priešai. 1941 m. rugpjūčio 28 d. SSRS Aukščiausiosios tarybos dekretu buvo panaikinta Vokiečių autonominė respublika, o visi Pavolgyje gyvenę etniniai vokiečiai turėjo būti ištremti iš šios teritorijos.²⁵ Vieną dieną ištremimui gavę pasiruošti, o priverstiniam išskeldinimui su savimi šeimos galėję pasiimti tik vieną toną daiktų buvo deportuojami į Kazachstaną ir Rytų Sibirą. Iš viso tomis dienomis buvo ištremta 446 000 Pavolgio vokiečiai.²⁶ Tačiau etninių vokiečių trėmimai vyko ir kitose Sovietų sąjungos dalyse, todėl bendras ištremtųjų skaičius siekia beveik 1 milijoną žmonių.²⁷

Dėl itin prastų transportavimo sąlygų, nemaža dalis etninių vokiečių (ypatingai vaikai) mirė kelionės į tremtį metu. Tremtyje gyvenimo sąlygos buvo labai sudėtingos. Šalia materialinių sunkumų prisidėjo ir etniniams vokiečiams priliptyta "fašistų" etiketė. Vietiniai gyventojai už tai vokiečius ypatingai engė.²⁸

Gyvenimo sąlygas dar labiau apsunkino SSRS Aukščiausiosios tarybos 1942 metų specialusis įsakas, kuriuo visi 15-55 metų vyrai ir 16-45 metų moterys (išskyrus nėščias ir su vaikais iki 3 metų) buvo atskirti nuo šeimų ir mobilizuoti į darbo kolonijas, dar kitaip vadinamas darbo armija. Jose mobilizuotieji privalėjo sunkiai dirbti statybose, miško darbuose ir kalnakasyboje. Tokios darbo kolonijos veikė apie penkerius metus.²⁹ 1947 metais jas išformavus, likę gyvi juose dirbę žmonės privalėjo grįžti į savo tremties vietas. Visiems etniniams vokiečiams taip pat buvo paskelta tremtis visam likusiam jų gyvenimui. Darbo stovyklų išskaidyti ir sunkumų tremties dykvietėse veikiami, Pavolgio vokiečiai ėmė smarkiai asimiliuotis į bendrą Sovietų Sąjungos piliečių tapatybę arba maišėsi tarp kitų, XX a. penktam dešimtmety ištremtų Rusijos vokiečių. Keičiantis kartoms, vis mažiau Pavolgio vokiečių galėjo gerai kalbėti vokiškai.³⁰

²⁵ E.J Schmalz, S. D. Sinner, "You will die under ruins and snow": the Soviet repression of Russian Germans as a case study of successful genocide, *Journal of Genocide Research*, 4(3), 2002, p. 332.

²⁶ J. O. Pohl, *The Deportation and Destruction of the German Minority in the USSR*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

<http://www.volgagermans.net/norka/docs/Deportation%20and%20Destruction%20Soviet%20Germans.pdf>

²⁷ ten pat

²⁸ V. Guliokas, Skaudi Rusijos vokiečių dalia, XXI amžiaus Horizontai 2011 m. lapkričio 9 d., Nr.19, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)

http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20111109/horizontai_03.html

²⁹ ten pat

³⁰ The vanquished Volga german community [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

<http://expelledgermans.org/volgagermans.htm>

2.2 PAVOLGIO VOKIEČIAI NUO 1955 M. IKI ŠIŲ DIENŲ

Vokiečių padėti Sovietų Sąjungoje pradėjo keistis šešto dešimtmečio viduryje, kai Maskvoje apsilankė Vokietijos Federacinės Respublikos (VFR) pirmasis kancleris Konradas Adenaueris. Pagal tarpusavio susitarimus, 1955 m. gruodžio 13 d. Aukščiausios tarybos įsaku buvo panaikintas vokiečių specialia perkeltų asmenų statusas. Vokiečiai vėl gavo judėjimo laisvę Sovietų Sąjungos teritorijoje. Tai lėmė, kad vokiečiai masiškai kėlėsi į Kazachstaną, ypač tie, kurie gyveno Sibire.³¹

Nors 1964 metais Sovietų Sąjunga pripažino stalininio kulto pasekme nepagrįstą masinį vokiečių perkėlimą karo metais³², jie negavo jokios autonomijos, privalėjo mokintis rusų ir kazachų kalbas. Visuotinė diskriminacija prieš vokiečius, laikant juos naciais ir antivalstybiniais elementais išliko iki pat Sovietų Sąjungos griūties. 1953 metų duomenimis Kazachstane gyveno 448 5000 vokiečiai, o 1989 m. jų skaičius priartėjo prie 1 milijono.³³

Dar prieš Sovietų sąjungos griūtį 1991 metais, prasidėjo masinė Rusijos vokiečių emigracija. 1987 m. sausio 1 d., Michailas Gorbačiovas panaikino etniniams vokiečiams emigruoti į Sovietų Sąjungos, jei tik juos sutinka priimti kita šalis. Tai lėmė didžiulius Rusijos vokiečių emigracijos mastus. Nuo 1987 iki 1999 metų, maždaug 80 proc. Rusijos vokiečių persikėlė gyventi į Vokietiją. Didžioji dalis persikeliančiųjų tai laikė labiau sugrįžimą į savo protėvių gimtinę, nei imigraciją į svetimą šalį. Rusijos vokiečių persikėlimas į Vokietiją, nors savo mastais ir ženkliai sumažėjęs, bet vyksta iki šiol. Nepaisant to šiuo metu vis dar apie 600 000 etninių vokiečių gyvena Rusijoje, ir apie 23 000 Kazachstane.³⁴

Vis dėlto, baigiant reikėtų pabrėžti, kad nemaža dalis Pavolgio vokiečių nepaisant visų sunkumų išlaikė savo vokišką kultūrą, kalbą, etninę identitetą. Tai, kad net ir per didžiausias negandas ir išbandymus išlaikę savo kultūrą, kalbą ir papročius Pavolgio vokiečiai grįžo ir dar iki šios grįžta į Vokietiją leidžia konstatuoti apie netipinę ir unikalią Pavolgio vokiečių diasporą.

³¹ V. Guliokas, *min. veik.*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)

http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20111109/horizontai_03.html

³² E. J. Schmaltz, S. D. Sinner, *min. veik.*, p. 332.

³³ V. Guliokas, *min. veik.* [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)

http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20111109/horizontai_03.html

³⁴ The vanquished Volga german community [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)

<http://expelledgermans.org/volgagermans.htm>

Išvados

1. 1763 liepos 22 d. buvo išplatintas išsamus Jekaterinos II manifestas, kuriame krikščionys buvo kviečiami atvykti gyventi į Rusijos imperijos teritoriją, jiems žadant išskirtines privilegijas. Į tai aktyviausiai atsiliepė Centrinės Europos gyventojai, kurie gausiai kėlėsi ir kūrė kolonijas Rusijos europinės dalies pietrytinėje dalyje, Volgos upės pakrantėse.
2. Absoliuti dauguma atvykėlių buvo žemdirbiai, kurie gyveno uždaroje bendruomenėje ir daugiausia bendraudavo tik savo kaimo aplinkoje. Kolonistai būdavo giliai religingi, religija vaidino didelį vaidmenį ir jų kolonijų kūrimuisi. Bažnyčia kolonistams buvo kolonistų intelektualinio gyvenimo centras, kuris padėjo išlaikyti jų moralinius įsitikinimus, kalbą ir etninę savimonę. Vokiečiai kolonistai statė vokiškas mokyklas, aktyviai praktikavo savo tikėjimą, sukurdavo tik vokiškas šeimas ir taip išsaugojo savo kalbą kultūrą ir papročius.
4. XIX a. septintajame dešimtmetyje, o ypač po 1971 m. Vokietijos susivienijimo, į Pavolgio vokiečius imta žiūrėti, kaip į svetimą "salą". Buvo panaikintos kai kurios anksčiau jų turėtos privilegijos. Šie pasikeitimai ir prastos tuometės ekonominės sąlygos lėmė tai, kad nemaža dalis etninių vokiečių iš Rusijos emigravo į JAV, Kanadą, Meksiką, Argentiją, Braziliją ir Paragvajų ir Pietų Afriką. Šiose šalyse susidarė stiprios Pavolgio vokiečių bendruomenės.
5. Pirmo pasaulinio karo metu prasidėjo prieš vokiečius Rusijoje nukreiptos kompanijos. Vokiečiai pradėti engti, nepaisant to, kad didelės dalis jų kovojo Rusijos imperijos kariuomenės sudėtyje. Pavolgio vokiečių padėtis dar labiau pablogėjo bolševikams laimėjus Rusijos pilietinį karą. Priverstinė kolektyvizacija ir neprotinga valstybės politika prisidėjo prie badmečių, kurių metu mirė ar iš Sovietų sąjungos pabėgo didelė dalis Pavolgio vokiečių.
6. Antrojo pasaulinio karo metu visi vokiečiai Sovietų Sąjungoje imti traktuoti, kaip priešai, todėl visi Pavolgio vokiečiai buvo ištremti į Rytų Sibirą ir Kazachstaną. Sunki padėtis tremtyje ir alinantis darbas darbo stovyklose lėmė didžiulį Pavolgio vokiečių mirtingumą. XX a. 9 dešimtmečio pabaigoje pasikeitus politinėms sąlygoms, išgyvenę sunkumus ir išlaikę savo identitetą, Pavolgio vokiečiai masiškai persikėlė gyventi į Vokietiją, kurią laikė savo protėvių tėvyne. Šiuo metu sulėtėję, tačiau šis procesas vyksta iki šių dienų.

Naudotos literatūros sąrašas

T. Atabaki, S. Mehandele, *Central Asia and the Caucasus. Transnationalizm and diaspora*, 2005.

A Brief History of Volga Germans, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)
<http://www.webbitt.com/volga/history.html>

A. Gesinger, *From Catherine to Khrushchev, Canada*, 1974, p. 85-90.
Samara Colonies in Russia [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.) <http://cvgs.cu-portland.edu/settlements/SamaraColonies.cfm>

V. Guliokas, Skaudi Rusijos vokiečių dalia, XXI amžiais *Horizontalai* 2011 m. lapkričio 9 d., Nr.19, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 18 d.)
http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontalai/20111109/horizontalai_03.html

J.W. Long, *The Volga Germans and the Famine of 1921*, *Russian Review* 51, 1992.

J. O. Pohl, *Volk auf dem Weg: Transnational Migration of the Russian-Germans from 1763 to Present Day*, *Studies in Ethnicity and Nationalism: Vol.9, No.2*, 2009.

The vanquished Volga german community [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)
<http://expelledgermans.org/volgagermans.htm>

W. Smith, *A People on the Move: Germans in Russia and in the Former Soviet Union: 1763 - 1997*, Western Springs, Illinois, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)
http://www.lib.ndsu.nodak.edu/grhc/history_culture/history/people.html

E.J Schmaltz, S. D. Sinner, "You will die under ruins and snow": the Soviet repression of Russian Germans as a case study of successful genocide, *Journal of Genocide Research*, 4(3), 2002.

W. Sunderland, *Taming the Wild Field: Colonization and Empire on The Russian Steppe*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2004.

J. O. Pohl, *The Deportation and Destruction of the German Minority in the USSR*, [interaktyvus] (žiūrėta 2013 lapkričio 15 d.)
<http://www.volgagermans.net/norka/docs/Deportation%20and%20Destruction%20Soviet%20Germans.pdf>